

Konu 12 : Yerel Yönetimler Maliyesi

Prof. Dr. Semih ÖZ
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Yerel Yönetimlerin Tanımı

Yerel yönetimler, belirli bir coğrafi alanda kamu hizmetlerini gören ve o bölgede yaşayan halkın denetimi altında yürütülen “kamu idare birimleri” olarak tanımlanmaktadır.

Yerel idarelerin mali açıdan güçlendirilmelerinin yalnızca siyasal etmenlerle değil aynı zamanda iktisadi yapıyla da ilgisi bulunmaktadır.

Yerel idareler, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde yerel gereksinimler ve tercihleri daha fazla dikkate almaktadır.

1982 Anayasasının 127'nci Maddesine göre yerel y6netimler

“Mahall6 idareler; il, belediye veya k6y halkının mahall6 m6sterek ihtiya7larını karşılamak 6zere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda g6sterilen, se7menler tarafından se7ilerek oluşturulan kamu t6zelkişileridir.”

Yerel Yönetimlerin Tanımı

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda da mahalli idare “ *yetkileri belirli bir coğrafi alan ve hizmetlerle sınırlı olarak kamusal faaliyet gösteren belediye, il özel idaresi ve bunların kurdukları birlik ve idare*” olarak tanımlanmaktadır. (Md.3/e)

Yerel Yönetimlere Duyulan Gereksinim

Neolitik dönemde insanlar bir arada yerleşik bir düzende yaşamaya başlamışlar, sanayi devrimiyle birlikte kırsal kesimden sanayi bölgelerine göçün başlamasıyla metropoller ortaya çıkmış ve kalabalık insan topluluklarının bir arada yaşamaları yeni gereksinimler çıkarmış ya da mevcutların önemini arttırmıştır.

Bunlar çöplerin toplanması, temiz su ihtiyacının karşılanması, kanalizasyon hizmetlerinin sağlanması, barınma gereksiniminin giderilmesi vb hizmetlerdir.

Yerel Yönetimler

Yerel idareler, siyasal hukuki bir kavram ve sosyal-idari bir kurum olarak geç ortaçağlar Avrupa'sının ürünüdür*.

1858'de İstanbul'da kurulan ilk belediye dairesi olan Altıncı Dairedir.

* ORTAYLI, İlber (1982), "Osmanlı İmparatorluğunda İdari Modernleşme ve Mahalli İdare Alanındaki Gelişmeler", İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 1-3 (1982)

Yerel Yönetimlerin Özellikleri

Tüzel kişiliğe sahiptirler.

Belirli bir coğrafi alanda faaliyet göstermektedirler.

Karar organları seçim yoluyla başa gelmektedir.

Bir devletin altında yapılanmaktadır.

Yasalar ile belirlenmiş görev ve yetkilere sahiptirler.

(KELEŞ Ruşen, Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, 4. Basım, Ankara 2000, s. 20)

Mali tevzin

Mali tevzin; kamu hizmetlerinin görülmesi ile kamu gelirlerinin idareler arasında paylaşımı ile ilgili bir kavramdır.

Kamu hizmetleri, yerel yönetimler ile merkezi idare arasında paylaştırılmakta ve hangi idarenin hangi hizmeti göreceği belirli ölçütlere göre belirlenmektedir. Yerel yönetimlerin gerçekleştirecekleri hizmetler, merkezi idare tarafından yasayla belirlenebileceği gibi yerel yönetimlerin kendilerince de belirlenebilmektedir.

Yerel yönetimlerin gelirleri de üniter ya da feredaral devlet olmalarına göre yasayla merkezi idare ve/veya yerel yönetimlerce belirlenebilmektedir.

Türkiye’de Belediye Gelirleri

Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda belediyelerin gelirleri, 1914 yılında uygulamaya giren Rüsüm-u Belediye Kanununa dayanmaktadır.

Daha sonra bu Yasada 1924 yılında 338 sayılı Kanunla değişiklik yapılmıştır.

Halen Türkiye’de belediye gelirleri, 1982 yılında yürürlüğe giren 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanuna göre toplanmaktadır.

Ayrıca emlak vergisi de 1985 yılından bu yana belediyeler tarafından toplanmaktadır.

Yerel İdarelerin Vergilendirme Yetkileri

Yerel idarelerin vergilendirme sürecinde sahip oldukları kontrol yetkileri, aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır.

- Yerel idare, vergi oranı ve matrahını belirler.
- Yerel idare, yalnızca vergi oranını belirler.
- Yerel idare, yalnızca vergi matrahını belirler.
- Vergi paylaşım düzenlemeleri
- Yerel idare, gelir paylaşımını belirler.
- Gelir paylaşımı, yalnızca yerel idarenin onayı ile değiştirilebilir.
- Gelir paylaşımı yasalarla belirlenmiştir ve tek taraflı olarak merkezi idare tarafından değiştirilebilir.
- Gelir paylaşımı, merkezi devlet tarafından yıllık bütçelerin hazırlık sürecinde belirlenir.
- Merkezi devlet, yerel idarelerin topladığı vergilerin matrah ve oranını belirler.

(OECD, **Taxing Power of State and Local Government**, OECD Tax Policy Studies No.1, Paris, 1999, s. 11.)

Avrupa Birliđi Yetki İkamesi

Avrupa Toplulukları'nca 1985 yılında kabul edilen "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı", kalkınmada yerelleşme girişimlerinin gelişimi "yetki ikamesi (subsidiarity)" olarak anılan ve "hizmette halka yakınlık ilkesi" kapsamında değerlendirilen kavramdır.